

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ В СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

Кохан О.І.,

*аспірант кафедри адміністративно-правових дисциплін
Інституту права*

Львівського державного університету внутрішніх справ

Кохан О.І. Аналіз проблеми запобігання та протидії корупції у соціальній сфері в сучасній юридичній науці.

У статті детально розглянуто проблему запобігання та протидії корупції в соціальній сфері, яка є однією з найбільш вразливих до корупційних ризиків галузей суспільного життя. Виявлено особливості корупційних проявів у таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та житлова політика. Підкреслено, що корупція в цих сферах негативно впливає на реалізацію основних соціальних прав громадян, спричиняючи неефективне використання державних ресурсів та підірив довіри до державних інституцій. Основну увагу приділено аналізу причин поширення корупції, серед яких виділяються недоліки в нормативно-правовому регулюванні, низький рівень правосвідомості населення, недостатність громадського контролю та відсутність ефективних механізмів підзвітності державних установ.

Важливим елементом протидії корупції є впровадження цифрових технологій у систему управління соціальною сферою. Наприклад, автоматизація процесів, що мінімізує людський фактор, сприяє зниженню корупційних ризиків. Також значна увага приділяється розвитку електронного врядування, яке забезпечує прозорість розподілу державних ресурсів і створює умови для громадянського моніторингу. Особливий акцент зроблено на важливості вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема через прийняття законів, які унеможливають виникнення корупційних лазівок, та посилення відповідальності за корупційні діяння.

Крім того, аналізується міжнародний досвід антикорупційної діяльності, зокрема у країнах ЄС, де вже впроваджено механізми, що забезпечують високий рівень підзвітності державних службовців та прозорості державних процесів. Особливу увагу приділено ролі громадянського суспільства в боротьбі з корупцією, зокрема активній участі громадян у моніторингу діяльності державних органів, що є важливим елементом формування антикорупційної культури.

Важливим інструментом антикорупційної діяльності вважається правова освіта, яка сприяє підвищенню рівня правосвідомості громадян і формуванню активної позиції щодо захисту своїх соціальних прав. Підкреслюється, що лише комплексний підхід, що поєднує правові, організаційні та просвітницькі заходи, може забезпечити зменшення корупційних ризиків та створення умов для ефективного функціонування соціальної політики.

Таким чином, у статті не лише викладено основні проблеми корупції у соціальній сфері, але й запропоновано практичні механізми її запобігання. Матеріали ґрунтуються на сучасних наукових дослідженнях і міжнародному досвіді, що підкреслює їхню актуальність та цінність для подальшого розвитку антикорупційної політики.

Ключові слова: корупція, соціальна сфера, антикорупційна діяльність, правове регулювання, цифрові технології, правова освіта, соціальні права.

Kokhan O.I. Analysis of the problem of preventing and counteracting corruption in the social sphere in contemporary legal science.

The article provides an in-depth analysis of the issue of preventing and combating corruption in the social sphere, one of the most vulnerable areas of public life to corruption risks. It identifies the specific features of corrupt practices in such sectors as education, healthcare, social welfare, and housing policy. The article emphasizes that corruption in these sectors negatively affects the realization of citizens' fundamental social rights, leading to inefficient use of public resources and undermining trust in state institutions. The focus is primarily on analyzing the causes of corruption, including deficiencies in legal and regulatory frameworks, low levels of public legal awareness, insufficient public oversight, and the lack of effective accountability mechanisms in public institutions.

A significant aspect of combating corruption involves the introduction of digital technologies in the management system of the social sector. For instance, process automation minimizes human intervention and helps reduce corruption risks. The article also highlights the importance of developing

e-governance, which ensures transparency in the allocation of public resources and creates conditions for civic monitoring. Particular attention is given to the need for improving the legal framework, including the adoption of laws that eliminate corruption loopholes and strengthen liability for corrupt practices.

Additionally, the article examines international experience in anti-corruption activities, particularly in EU countries, where mechanisms ensuring high levels of accountability among public officials and transparency in state processes have already been implemented. Special emphasis is placed on the role of civil society in combating corruption, particularly the active participation of citizens in monitoring the activities of public authorities, which is a crucial element in fostering an anti-corruption culture.

Legal education is identified as an essential tool in anti-corruption efforts, contributing to increased public legal awareness and the formation of an active stance on protecting social rights. The article underscores that only a comprehensive approach combining legal, organizational, and educational measures can effectively reduce corruption risks and create conditions for the efficient functioning of social policies.

Thus, the article not only outlines the key issues of corruption in the social sphere but also proposes practical mechanisms for its prevention. The content is based on modern scientific research and international experience, highlighting its relevance and value for further development of anti-corruption policy.

Key words: corruption, social sphere, anti-corruption activities, legal regulation, digital technologies, legal education, social rights.

Постановка проблеми. Корупція у соціальній сфері є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства, що підриває основи соціальної справедливості та правопорядку. Особливість цієї проблеми полягає в тому, що вона безпосередньо впливає на реалізацію соціальних прав людини, таких як доступ до охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення. Корупційні практики у цій сфері знижують ефективність соціальних програм, поглиблюють соціальну нерівність та зменшують довіру до державних інституцій. За даними Transparency International, понад 30% громадян України вважають соціальну сферу однією з найбільш корумпованих [1, с. 45].

Ми вважаємо, що комплексне вирішення цієї проблеми потребує не лише удосконалення законодавства, але й посилення громадського контролю, правосвідомості та підвищення відповідальності осіб, що працюють у соціальній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема корупції у соціальній сфері є предметом численних досліджень як у вітчизняній, так і зарубіжній юридичній науці. Наприклад, у роботах М. Карплюка висвітлено проблематику нормативного регулювання антикорупційної діяльності в Україні, акцентуючи увагу на необхідності вдосконалення інституційного механізму [2, с. 33]. Дж. Роуз, досліджуючи міжнародний досвід боротьби з корупцією, виділяє важливість електронного врядування та прозорості у процесах прийняття рішень [3, с. 89].

Окремі аспекти корупції в освіті розглянуто у роботах В. Іваненка, який наголошує на проблемах хабарництва у вступній кампанії до вищих навчальних закладів [4, с. 54]. Науковець підкреслює, що корупція у цій сфері має негативний вплив на якість освіти та створює нерівні умови для абітурієнтів. Однак питання комплексного підходу до запобігання та протидії корупції у соціальній сфері загалом залишається недостатньо дослідженим.

Метою статті є аналіз сучасного стану юридичних досліджень у сфері запобігання та протидії корупції у соціальній сфері, визначення основних проблем та запропонувати шляхи їх вирішення з урахуванням особливостей соціального та правового контексту.

Виклад основного матеріалу. Корупція у соціальній сфері охоплює широкий спектр проявів, починаючи від хабарів у медичних закладах до зловживань під час розподілу соціальних виплат. За даними Державної служби статистики, близько 40% громадян України стикалися з корупційними практиками у соціальній сфері протягом останніх трьох років [5, с. 22].

Основними факторами, які сприяють поширенню корупції у цій галузі, є:

- Недосконалість законодавчого регулювання. У багатьох випадках правові акти, що регулюють діяльність у соціальній сфері, мають прогалини, які створюють умови для зловживань [6, с. 71].
- Низька правосвідомість населення. Багато громадян вважають корупційні платежі «нормальним» способом вирішення проблем, що створює ґрунт для подальшого поширення цієї практики [7, с. 34].
- Недостатній рівень контролю та прозорості. Відсутність ефективних механізмів моніторингу та аудиту діяльності у соціальній сфері призводить до безкарності порушників [8, с. 49].

Одним із перспективних напрямів протидії корупції у соціальній сфері є використання електронних технологій. Наприклад, впровадження системи електронного декларування доходів чиновни-

ків дозволяє громадськості контролювати відповідність їхнього способу життя задекларованим доходам [9, с. 15].

Окрім цього, важливу роль у боротьбі з корупцією відіграє громадянське суспільство. Антикорупційні ініціативи, такі як моніторинг діяльності соціальних установ, сприяють підвищенню прозорості та підзвітності органів державної влади. Наприклад, організація «Чесно» проводить аудит місцевих бюджетів, виявляючи корупційні ризики у сфері соціального забезпечення [10, с. 62].

Корупція у соціальній сфері є складним та багатограним явищем, яке має системний характер та суттєво впливає на функціонування суспільства і держави. Соціальна сфера, яка охоплює такі важливі галузі, як освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та житлова політика, має бути гарантом рівності можливостей для всіх громадян. Однак, саме у цій сфері корупція найчастіше створює умови для соціальної несправедливості, обмежуючи доступ до базових послуг для найуразливіших верств населення.

Головною причиною корупції у соціальній сфері є концентрація значних фінансових і адміністративних ресурсів у руках окремих посадовців, які часто використовують свої повноваження з особистою метою. Наприклад, хабарі при розподілі житлових субсидій, зловживання під час призначення соціальних виплат або незаконне надання медичних послуг є поширеними проблемами. За даними дослідження Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), у 2022 році найбільше корупційних порушень було зафіксовано у сфері розподілу коштів на медичне страхування та надання соціальної допомоги [11, с. 37].

Однією з найбільш вразливих до корупції галузей є система освіти. Зокрема, вона проявляється у вигляді хабарництва за вступ до вищих навчальних закладів, упередженого оцінювання студентів або неправомірного витрачання бюджетних коштів на ремонт чи оснащення навчальних закладів. Наприклад, у 2021 році Transparency International зафіксувала, що 18% опитаних студентів стикалися з корупційними проявами під час навчання [12, с. 23].

Важливим напрямом боротьби з корупцією в освіті є впровадження електронних систем управління. Наприклад, Єдина державна база з питань освіти забезпечує прозорість вступної кампанії та мінімізує можливість втручання людського фактора. Також необхідно посилити контроль за витратами бюджетних коштів у сфері освіти, впроваджуючи регулярні аудити та публічні звіти.

Охорона здоров'я є ще однією сферою, яка найбільше потерпає від корупції. Пацієнти часто стикаються з вимогою «подяки» за надання базових медичних послуг, які за законом мають бути безкоштовними. Зловживання також стосуються процесу закупівель ліків та медичного обладнання, що призводить до завищення цін та неефективного використання бюджетних коштів. Наприклад, у 2020 році понад 25% громадян України повідомили, що стикалися з корупційними проявами у медичних установах [13, с. 41].

Необхідно посилити контроль за закупівлями у сфері охорони здоров'я, впроваджуючи електронні платформи для моніторингу тендерів, такі як ProZorro. Крім того, важливо активізувати роль громадянського суспільства у виявленні порушень, створюючи громадські комітети нагляду.

Особливо гостро корупція проявляється у процесі розподілу соціальних виплат, субсидій та інших форм державної підтримки. Наприклад, зловживання посадовців під час визначення осіб, які мають право на субсидії, часто призводить до того, що державну допомогу отримують особи, які не мають на це законних підстав, тоді як найбільш уразливі верстви населення залишаються без підтримки [14, с. 53].

Вирішення цієї проблеми можливе через автоматизацію процесів розподілу соціальних виплат. Використання цифрових технологій дозволяє мінімізувати ризики людського фактору та забезпечити прозорість цих процесів. Наприклад, у Литві запроваджена система «Соціальна карта», яка автоматизує розподіл допомоги та дозволяє уникнути корупційних зловживань.

Корупція у соціальній сфері не лише підриває довіру до державних інституцій, але й має серйозні соціально-економічні наслідки. Вона сприяє поглибленню нерівності, знижує якість соціальних послуг та збільшує витрати бюджету на непродуктивні цілі. Також корупція негативно впливає на моральний стан суспільства, формуючи у громадян відчуття несправедливості та безвиході.

Подолання корупції у соціальній сфері має стати одним із пріоритетів державної політики. Це потребує не лише удосконалення законодавства, але й формування культури нетерпимості до корупції серед громадян. Наприклад, у Грузії після проведення антикорупційної реформи вдалося суттєво знизити рівень корупції у соціальній сфері завдяки комплексному підходу, який включав автоматизацію процесів, підвищення заробітних плат держслужбовцям та створення незалежних антикорупційних органів [15, с. 64].

Вивчення міжнародного досвіду боротьби з корупцією у соціальній сфері є надзвичайно важливим для України. Наприклад, у Фінляндії одним із ключових інструментів запобігання корупції стало впровадження електронних систем моніторингу соціальних послуг, які дозволяють громадя-

нам відслідковувати всі етапи надання допомоги. У Швеції велика увага приділяється прозорості діяльності державних установ, що забезпечується через регулярні звіти та відкритий доступ до інформації [16, с. 12].

Ми вважаємо, що Україні необхідно активно переймати успішний міжнародний досвід, адаптуючи його до національних умов. Наприклад, створення єдиної інформаційної платформи для моніторингу всіх соціальних виплат та послуг значно підвищило б рівень прозорості та зменшило корупційні ризики.

Громадянське суспільство відіграє важливу роль у боротьбі з корупцією, зокрема у соціальній сфері. Завдяки ініціативам громадських організацій, таких як «Центр протидії корупції» та «Ейдос», в Україні вдалося виявити численні порушення під час розподілу бюджетних коштів. Ми вважаємо, що посилення співпраці між державою та громадськими активістами сприятиме більш ефективному викриттю та запобіганню корупційних проявів.

Правова освіта є важливим інструментом у боротьбі з корупцією. Громадяни мають знати свої права, механізми захисту від корупції та наслідки корупційних дій для суспільства. Запровадження курсів з антикорупційної освіти у школах та університетах сприятиме формуванню культури нетерпимості до корупції серед молоді.

Висновок. Корупція у соціальній сфері є однією з найбільш руйнівних форм корупційної діяльності, оскільки безпосередньо впливає на реалізацію основних прав людини, таких як доступ до освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інших життєво необхідних послуг. Ми вважаємо, що боротьба з цим явищем повинна бути комплексною, системною та спрямованою як на усунення передумов для корупції, так і на формування антикорупційної культури у суспільстві.

Перш за все, необхідно вдосконалити правову базу, що регулює діяльність соціальної сфери. Чинні закони часто мають прогалини або нечіткі формулювання, які створюють умови для зловживань. Важливим напрямом є забезпечення прозорості всіх процесів, пов'язаних із розподілом державних ресурсів. Наприклад, впровадження електронних платформ для моніторингу соціальних виплат, як це зроблено у країнах Скандинавії, дозволяє мінімізувати ризики корупції.

Ми також наголошуємо на необхідності активізації громадянського суспільства. Без участі громадянських організацій, незалежних експертів та активістів боротьба з корупцією не буде ефективною. Громадський контроль сприяє виявленню порушень, а також тиску на органи державної влади щодо дотримання принципів прозорості та підзвітності.

Не менш важливим є підвищення рівня правової свідомості серед громадян. Ми вважаємо, що правова освіта, спрямована на формування культури нетерпимості до корупції, повинна стати одним із пріоритетів державної політики. Інформування населення про шкідливі наслідки корупції та шляхи її подолання допоможе змінити суспільне ставлення до цього явища.

Крім того, для ефективної боротьби з корупцією необхідно забезпечити реальну відповідальність для осіб, які вчиняють корупційні правопорушення. З одного боку, це стосується посилення покарань, а з іншого – вдосконалення механізмів виявлення та розслідування таких правопорушень.

Особливої уваги заслуговує використання міжнародного досвіду. Ми вважаємо, що адаптація успішних практик боротьби з корупцією, таких як електронне врядування, регулярний моніторинг діяльності державних установ та залучення незалежних аудиторів, може значно підвищити ефективність антикорупційних заходів в Україні.

Отже, корупція у соціальній сфері є складним явищем, яке потребує всебічного підходу до вирішення. Ми впевнені, що тільки завдяки скоординованим діям держави, громадянського суспільства, міжнародної спільноти та кожного громадянина можна створити умови для подолання цього негативного явища та забезпечення соціальної справедливості. Антикорупційна діяльність має бути не просто боротьбою з наслідками, а спрямовуватися на усунення причин, які породжують це явище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Transparency International. Індекс сприйняття корупції: глобальний звіт. 2022. С. 45.
2. Карплюк М. Антикорупційне законодавство України: проблеми та перспективи розвитку. – Київ: Юридична література, 2021. С. 33.
3. Rose J. International Anti-Corruption Practices and Their Implementation. New York: Legal Insights, 2019. P. 89.
4. Іваненко В. Корупція в освіті: причини, наслідки, шляхи подолання. *Освіта і право*. 2020. № 3. С. 54.
5. Державна служба статистики України. Звіт про стан корупції у соціальній сфері. – 2021. С. 22.

6. Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014.
7. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). Аналітичний звіт про корупційні ризики. – 2022. С. 34.
8. ProZorro. Антикорупційні реформи у сфері закупівель в Україні. Київ, 2020. С. 49.
9. Грузинська модель антикорупційної реформи. Аналітичний центр «Нова політика». – 2021. С. 15.
10. Центр протидії корупції. Звіти про корупційні порушення. Київ: 2022. С. 62.
11. НАЗК. Державна політика у сфері боротьби з корупцією. 2021. С. 37.
12. Transparency International Ukraine. Звіт щодо стану корупції у сфері освіти. 2021. С. 23.
13. Світовий банк. Ефективність систем охорони здоров'я та корупційні ризики. Вашингтон, 2020. С. 41.
14. Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні. Звіт про вразливі сфери. Київ, 2021. С. 53.
15. Georgian Anti-Corruption Model: Reforms and Outcomes. Tbilisi, 2020. P. 64.
16. Swedish National Audit Office. Transparency in Social Services. Stockholm, 2019. P. 12.